

اطلس کیفیت زندگی شهر تهران

ارزیابی کیفیت زندگی در کلانشهر تهران
رصدخانه شهری تهران با همکاری دانشگاه تهران
و معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

۱۳۹۵

رصدخانه شهری تهران

دانشگاه تهران

معاونت امور اجتماعی
و فرهنگی شهرداری تهران

سازمان فناوری اطلاعات
و ارتباطات شهرداری تهران

انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران

تهران - خیابان موحد دانش (اقدسیه) نبش تقاطع بدیعی شماره ۶

صندوق پستی ۵۹۷-۱۹۵۷۵ تلفن: ۸۴۱۶۹۸۷۹ نمابر: ۹۶۰۹۰۱۳۷

www.tehran.ir

نام کتاب: اطلس کیفیت زندگی شهر تهران (ارزیابی کیفیت زندگی در کلانشهر تهران)

تألیف: رصدخانه شهری تهران

ناشر: سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران

شمارگان: ۷۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۶

قیمت: ۳۹۰/۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: ناصح

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۱۴-۶۷-۲

عنوان و نام پدید آور: اطلس کیفیت زندگی شهر تهران: ارزیابی کیفیت زندگی در کلانشهر تهران / رصدخانه شهری تهران با همکاری دانشگاه تهران و معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.

مشخصات نشر: تهران، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری: ۱۳۱ص: مصور(رنگی)، جدول(رنگی)، نمودار(رنگی).

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۱۴-۶۷-۲

یادداشت: واژه‌نامه

عنوان دیگر: ارزیابی کیفیت زندگی در کلانشهر تهران.

موضوع: کیفیت زندگی -- ایران -- تهران -- نمونه پژوهشی

موضوع: Quality of life – Iran – Tehran – Case studies

موضوع: زندگی شهری -- ایران -- تهران -- نمونه پژوهشی

موضوع: studies City and town life – Iran – Tehran Case

موضوع: شاخص‌های اجتماعی -- ایران -- تهران / Urbanization – Iran – Tehran

موضوع: شهرنشینی -- ایران -- تهران / Urbanization – Iran – Tehran

شناسه افزوده: رصدخانه شهری تهران

شناسه افزوده: دانشگاه تهران ، Daneshgah Tehran

شناسه افزوده: شهرداری تهران . معاونت امور اجتماعی و فرهنگی

شناسه افزوده: سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ الف/۱۴۷ HT

رده بندی دیویی: ۳۰۷/۷۶۰-۹۵۵

مشارکت کنندگان

رصدخانه شهری تهران

دانشگاه تهران

معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران

تهیه‌اطلس:

سیدعلی بدری

(دانشیار دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران)

راما قلمبر دزفولی

(استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد پردیس)

سیدعباس رجایی

(استادیار دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران)

احمد فرهادی پور

عمار رحمانی

تهیه گرافیک طرح:

مدیر طرح سجاد سبحانی صراطی

مشاور علمی امید علی حمیدی

تدوین گزارش آرش نصر اصفهانی

مدیر فنی طرح فاطمه کاکویی دینکی

یوسف مزارعی

فهیمة رفیع زاده

داریوش نعمتی

زهرا قاسمی

سحر حیدری

همکاران

اجرایی

ناظر گرافیک احسان الله رحیمی

صفحه آرایی طناز رجب زاده

طراح جلد مرتضی علانی یگانه

کار توگرافی مهرانگیز رضایی

ناظر چاپ علیرضا میررحیمی

ز	 سخن ناشر
ط	 مقدمه‌ای بر اطلس کیفیت زندگی شهر تهران
۱	 ۱- فصل اول: کلیات اطلس
۳	 ۱-۱- مقدمه
۴	 ۱-۲- روش تحقیق
۶	 ۱-۳- محدودیت‌ها
۷	 ۲- فصل دوم: احساس تعلق
۸	 ۱-۲- مقدمه
۹	 ۲-۲- علاقه به محله
۱۰	 ۲-۳- لذت بردن از زندگی در محله
۱۱	 ۲-۴- احتمال ترک محله
۱۲	 ۲-۵- علاقه به شهر تهران
۱۳	 ۲-۶- علاقه به کشور ایران
۱۴	 ۲-۷- شاخص کلی تعلق محله‌ای
۱۷	 ۳- فصل سوم: امکانات و خدمات محله
۱۸	 ۱-۳- مقدمه
۱۹	 ۳-۲- رضایت از میدان میوه و تره‌بار در محله
۲۰	 ۳-۳- رضایت از سرای محله
۲۱	 ۳-۴- رضایت از مسجد، حسینیه و تکیه در محله
۲۲	 ۳-۵- رضایت از پارک، پاتوق یا بوستان در محله
۲۳	 ۳-۶- رضایت از پاساژ یا مرکز خرید
۲۴	 ۳-۷- رضایت از سالن ورزشی چندمنظوره در محله
۲۵	 ۳-۸- رضایت از زمین ورزشی روباز و امکانات ورزشی پارکی
۲۶	 ۳-۹- رضایت از سالن ورزشی ویژه بانوان
۲۷	 ۳-۱۰- رضایت از زمین بازی کودکان در محله
۲۸	 ۳-۱۱- رضایت از امکانات تفریحی و فراغتی
۲۹	 ۳-۱۲- رضایت از ارزانی قیمت‌ها در مقایسه با محله‌های دیگر
۳۰	 ۳-۱۳- شاخص کلی رضایت از خدمات و امکانات
۳۳	 ۴- فصل چهارم: جابه‌جایی و معابر محله
۳۴	 ۱-۴- مقدمه
۳۵	 ۴-۲- رضایت از اتوبوس شرکت واحد در محله
۳۶	 ۴-۳- رضایت از تاکسی خطی یا گردشی در محله
۳۷	 ۴-۴- رضایت از آسفالت کوچه و خیابان
۳۸	 ۴-۵- رضایت از دسترسی به اتوبان و بزرگراه
۳۹	 ۴-۶- رضایت از کیفیت پیاده‌روهای محله در مسیرهای منتهی به منزل
۴۰	 ۴-۷- رضایت از وضعیت ترافیک محله

۴۱	۸-۴- رضایت از جای پارک خودرو در محله
۴۲	۹-۴- رضایت از نظارت بر فعالیت دستفروش‌ها (سدّ معبر)
۴۴	۱۰-۴- شاخص کلی رضایت از جابه‌جایی و معابر محله
۴۷	۵- فصل پنجم: بهداشت و محیط زیست محله
۴۸	۱-۵- مقدمه
۴۹	۲-۵- رضایت از فضای سبز در محله
۵۰	۳-۵- شیوع حیوانات موزی در محله
۵۱	۴-۵- رضایت از وضعیت نظافت کوچه یا خیابان
۵۲	۵-۵- رضایت از حمل زباله از کوچه یا خیابان
۵۳	۶-۵- میزان آلودگی صوتی در محله
۵۴	۷-۵- شاخص کلی رضایت از بهداشت و محیط زیست محله
۵۷	۶- فصل ششم: روابط اجتماعی محله
۵۸	۱-۶- مقدمه
۵۹	۲-۶- رضایت از روابط بین همسایگان
۶۰	۳-۶- رضایت از افراد معتمد و شناخته‌شده برای حل مسائل محله
۶۱	۴-۶- رضایت از یکدست بودن مردم محله (قوی و فرهنگی)
۶۲	۵-۶- شاخص کلی رضایت از روابط اجتماعی و بافت فرهنگی
۶۵	۷- فصل هفتم: مشارکت اجتماعی محله‌ای
۶۶	۱-۷- مقدمه
۶۷	۲-۷- شرکت در انجمن‌ها و تشکل‌های مردمی
۶۸	۳-۷- میزان مراجعه به شوراییاری
۶۹	۴-۷- شرکت در جلسات ساختمان
۷۰	۵-۷- کاشت و نگهداری فضای سبز در محله، مقابل منزل و بالکن خانه
۷۱	۶-۷- پیگیری برای جلوگیری از گران‌فروشی برخی کسبه محله
۷۲	۷-۷- شاخص کلی مشارکت اجتماعی محله‌ای
۷۵	۸- فصل هشتم: اعتماد اجتماعی محله‌ای
۷۶	۱-۸- مقدمه
۷۷	۲-۸- اعتماد به همسایه‌های نزدیک
۷۸	۳-۸- اعتماد به هم‌محله‌ای‌ها
۷۹	۴-۸- اعتماد به کسبه و مغازه‌دارهای محله
۸۰	۵-۸- اعتماد به مدیر محله و اعضای شوراییاری
۸۱	۶-۸- اعتماد به مأموران شهرداری (سدّ معبر، ساخت‌وسازهای غیرقانونی)
۸۲	۷-۸- اعتماد به رفتگر محله و کارکنان فضای سبز
۸۳	۸-۸- اعتماد به آژانس‌های تاکسی و اتومبیل کرایه
۸۴	۹-۸- اعتماد به پزشکان دارای مطب در محله
۸۵	۱۰-۸- اعتماد به سرایدار ساختمان یا نگهبان محله

۸۶	۸-۱۱- شاخص کلی اعتماد اجتماعی محله‌ای
۸۹	۹- فصل نهم: احساس امنیت در محله
۹۰	۹-۱- مقدمه
۹۱	۹-۲- وضعیت روشنایی معابر محله در شب
۹۲	۹-۳- حضور به موقع مأموران نیروی انتظامی در صورت نیاز
۹۳	۹-۴- امنیت زنان و دختران در محله در روز
۹۴	۹-۵- امنیت کودکان در مقابل خودروها و سواره‌ها هنگام تردد در خیابان
۹۵	۹-۶- امنیت کودکان در مقابل خلافکاران هنگام تردد در خیابان‌های محله
۹۶	۹-۷- شاخص کلی امنیت اجتماعی محله‌ای
۹۹	۱۰- فصل دهم: مسائل اجتماعی محله
۱۰۰	۱۰-۱- مقدمه
۱۰۱	۱۰-۲- شیوع سرقت از منازل
۱۰۲	۱۰-۳- شیوع سرقت خودرو از خودرو
۱۰۳	۱۰-۴- شیوع زورگیری در محله
۱۰۴	۱۰-۵- تعداد اراذل و اوباش شرور (دب‌بازان)
۱۰۵	۱۰-۶- تعداد افراد معتاد در محله
۱۰۶	۱۰-۷- تعداد متکذیان در محله
۱۰۷	۱۰-۸- تعداد کارتن‌خواب‌ها در محله
۱۰۸	۱۰-۹- تعداد فروشندگان مواد مخدر در محله
۱۰۹	۱۰-۱۰- فراوانی زنان خیابانی در محله
۱۱۰	۱۰-۱۱- شاخص کلی فراوانی مسائل اجتماعی در محله
۱۱۳	۱۱- فصل یازدهم: سیمای کلی کیفیت زندگی در تهران
۱۱۴	۱۱-۱- مقدمه
۱۱۵	۱۱-۲- شاخص کلی کیفیت زندگی
۱۱۵	۱۱-۳- خوشه‌بندی مناطق بر حسب شاخص کلی کیفیت زندگی

سخن ناشر

امروزه مدیریت شهری بیش از هر زمان دیگر، برای ارائه خدمات و امکانات مناسب به شهروندان و کاهش مسائل اجتماعی شهرها، زیر فشار خواست عمومی ساکنان شهر است. در این شرایط، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری موفق در شهر، برای بالا بردن استانداردهای زندگی ساکنان، از یک رویکرد به یک الزام تبدیل شده است. تحقق این امر نیز تنها با شناخت دقیق مشکلات و کمبودهای شهر از دیدگاه شهروندان و به‌کارگیری آن در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری هدفمند، میسر خواهد بود. در این میان، کلان‌شهر تهران به عنوان یکی از بزرگترین شهرهای دنیا از این قاعده مستثنا نیست و مدیریت کارآمد آن، مستلزم شناخت دقیق و علمی بر اساس شاخص‌های عینی و ذهنی مختلف است. ضرورت این شناخت، اتخاذ یک رویکرد مناسب علمی برای هر یک از وضعیت کنونی زندگی در شهر تهران را ایجاب می‌کند. از این رو، طرح رصد کیفیت زندگی اجتماعی به عنوان یکی از بزرگترین طرح‌های نظرسنجی شهر تهران توسط معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران و با همکاری رصدخانه شهری تهران در خلال سال‌های ۹۵-۱۳۹۴ به انجام رسید. این طرح که بر اساس پاسخ‌گویی به نیازهای پژوهشی در حوزه اجتماعی و فرهنگی کلان‌شهر تهران و در پی دستیابی به توسعه اجتماعی با رویکرد محله‌محوری، برای بهبود زندگی شهری گام برداشته، با تکیه بر تجربه پژوهشگران محله‌های شهر و با هدف اصلی شناسایی مسائلی در جهت گونه‌شناسی و شناخت اجتماعی محله‌ها بوده است. از مهمترین مزایای این طرح می‌توان به تولید داده‌های نظرسنجی به‌صورت مکانی اشاره کرد که امکان نقش‌سازی از شاخص‌های تولیدشده را مهیا کرده و پایگاه اطلاعات آن با قابلیت به‌روزرسانی می‌تواند برای به‌روشنی اقدامات آتی مدیریت شهری مورد استفاده قرار گیرد. همچنین نتایج بهره‌گیری از فناوری اطلاعات مکانی در طرح رصد کیفیت زندگی شهروندان تهرانی در قالب اطلس و نقشه‌های تحلیلی، می‌تواند راه را برای مطالعات موضوعی در جهت مسئله‌یابی و نحوه ارتقای کیفیت زندگی شهروندان تهرانی هموار سازد.

سخن آخر اینکه ارائه انتقادات و پیشنهادهای محققین و علاقه‌مندان ارجمند از طریق پایگاه اینترنتی رسمی شهرداری تهران (www.tehran.ir) با هدف بهینه کردن مجموعه حاضر مزید امتنان است. امید است این مستند بتواند به نحو مطلوبی مورد استفاده متخصصین و شهروندان تهرانی قرار گیرد.

مقدمه‌ای بر اطلس کیفیت زندگی شهر تهران

دستیابی به کیفیت زندگی به عنوان یکی از اهداف توسعه پایدار در ابعاد شهری، نیازمند نگاه کلان و راهبردی است. از منظر برنامه‌ریزی شهری، کیفیت زندگی به مفاهیمی همچون شهر، شهروندی، خدمات شهری و برنامه‌ریزی آره خورده است. بر این اساس باید وضعیت موجود را شناخت، وضعیت مطلوب را هدف‌گذاری کرد و چگونگی انتقال و حرکت به سمت آن را ارزیابی نمود. با چنین نگرشی سنجش کیفیت زندگی شهروندان با کمک پژوهشگران محلات در ۳۵۴ محله شهر تهران در سال ۱۳۹۴ در دستور کار اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران قرار گرفته که بازخورد این اقدام با استقبال مراکز و اساتید دانشگاهی روبه‌رو شده است.

آنچه در این مجموعه ارائه شده است، تنها گوشه‌ای از نتایج به‌دست‌آمده از این طرح است. امید است که کاربرست این اقدامات بتواند برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی دقیق‌تر و عینی‌تر بر مبنای نیازهای شهروندان با هدف بهبود فعالیت و خدمات، در حوزه مدیریت شهری تأثیرگذار باشد و در نهایت بازتاب آن در تصمیمات مدیریت شهر تهران به ارتقاء سطح کیفیت زندگی شهروندان تهرانی منجر شود.

دکتر رسول بابایی

مدیر کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران